

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання : Закон України від 26 листопада 2015 року № 838-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/838-19>
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» від 26 листопада 2015 року № 838-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56953
3. Конвенція про захист прав та основоположних свобод від 04 листопада 1950 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40. – Ст. 246.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651– VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.
5. Про Положення про здійснення помилування : Указ Президента України від 19 липня 2005 року № 1118/2005 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 29. – Ст. 98.
6. Цього року Президент помилував 67 засуджених [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/cogoku-prezident-pomiluvav-67-zasudzenih-36554>
7. Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання) : Проект Закону України від 05 лютого 2016 року № 4032 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58088

УДК 343.232:350.071.2(477)

ЗАСАДИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

FUNDAMENTALS INTRODUCTION CRIMINAL OFFENSES UNDER SUSTAINABLE DEVELOPMENT UKRAINE

Федотова Г.В.,

к.ю.н., с.н.с., начальник науково-організаційного відділу
Державний науково-дослідний інститут МВС України

У роботі визначено запровадження кримінального проступку як сучасну тенденцію та перспективний напрямок сталого розвитку України. Наведено загальні засади щодо сталого розвитку суспільства в цілому. Обумовлено важливість закріплення кримінального проступку нормами кримінального права для підвищення рівня захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, що є основним завданням реформування правоохоронної системи згідно зі «Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020».

Ключові слова: сталий розвиток, стратегія, реформування, кримінальний проступок.

В работе определено введение уголовного проступка как современную тенденцию и перспективное направление устойчивого развития Украины. Приведены общие основания устойчивого развития общества в целом. Обусловлена важность закрепления уголовного проступка нормами уголовного права для повышения уровня защиты прав и свобод человека, а также интересов общества и государства от противоправных посягательств, что является основным заданием реформирования правоохранительной системы согласно «Стратегии устойчивого развития «Украина – 2020».

Ключевые слова: устойчивое развитие, стратегия, реформирование, уголовный проступок.

The paper identified the introduction of the criminal offense as a modern trend and promising area of sustainable development of Ukraine. Some general principles on sustainable development as that which meets the needs of today without compromising the ability of future generations to meet their own need. Caused importance of approving a criminal offense criminal law to improve protection of human rights and the interests of society and state from illegal encroachments, which is the main task of reforming the law enforcement system in accordance with the «Strategy of sustainable development «Ukraine – 2020». Proved that the criminal law and criminal law policy should take into consideration the basic processes of sustainable development that contribute to further the effectiveness of the criminal law in practice. Addressing the issue of introducing a criminal offense, which certainly meets modern social assessment of socially dangerous behavior must take place in conditions of sustainable development, the dynamic changes in the criminal law within the paradigm of criminal science.

Key words: sustainable development, strategy, reforming criminal offense.

Найперспективнішою ідеологією XXI ст. і навіть усього третього тисячоліття, визначається ідея сталого розвитку суспільства, яка, на думку теоретиків, з поглибленням наукової обґрунтованості, витіснить усі наявні світоглядні ідеології як такі, що є фрагментарними, неспроможними забезпечити збалансований розвиток цивілізації.

Враховуючи основні принципи сталого розвитку, всі перетворення, які відбуваються у суспільстві, мають бути спрямовані на утвердження засад гуманізму, демократії і цінностей громадянського суспільства, а також розуміючи те, що наша країна знаходиться на шляху до євроінтеграції, особливої актуальності набувають процеси реформу-

вання кримінально-правової, кримінально-процесуальної, кримінологічної та кримінально-виконавчої політики в напрямку гуманізації. Важливу складову зазначених процесів слід вбачати у запровадженні нового кримінально-правового інституту – «кримінального проступку», який, на нашу думку, доцільно було б проаналізувати відповідно до умов сталого розвитку України.

Оглядаючи ретроспективно ідеї виникнення сталого розвитку, значним внеском відзначається створене майже століття тому вчення академіка В. І. Вернадського про ноосферу (грец. «ноос» – розум і «сфера» – куля), в основу якого поклав ідею про єдність людини і природи, їхній тісний взаємозв'язок і взаємний вплив.

В. І. Вернадський з його геніальною прозорливістю значною мірою випередив свій час. Людство підійшло до розуміння його ідей значно пізніше, у другій половині ХХ ст., коли реальна дійсність, практика виробництва, розподілу і споживання виявили небезпеку і згубність подальшого слідування засадам індустріальної моделі економічного, та й не лише економічного, а усього суспільного розвитку [1].

У 1992 році у Ріо-де-Жанейро відбулася Конференція ООН з питань навколишнього середовища і розвитку, в результаті якої було ухвалено «Декларацію Ріо» і визнана домінуючою ідеологією функціонування людської цивілізації у ХХІ ст. Концепцію сталого розвитку. Виходячи з матеріалів Конференції ООН (1992 рік), сталий розвиток суспільства розглядався як такий, що задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти свої власні потреби [2].

Словосполучення «сталий розвиток» є перекладом з англійської мови: «sustainable development» означає дослівно «розвиток, що підтримується» («sustain» – опора, підтримувати, витримувати). Російською мовою перекладається як «устойчивое развитие».

У межах сучасних дослідницьких підходів сформувалась значна кількість різного характеру визначень сутності поняття «сталий розвиток», якими вчені описали процеси розвитку на рівні організаційних систем (біологічних, соціально-економічних, політичних, географічних). Інноваційний світ, на думку вчених, суттєво впливаючи на суспільство в цілому, перетворює його на суспільство сталого розвитку в якісно новій фазі постіндустріального (постекономічного) суспільства. Поняття цього суспільства визначає і новий соціальний порядок, який відрізняється від попередніх форм першочерговим значенням і роллю особистості в соціальній структурі. При переході до суспільства сталого розвитку соціально-економічний прогрес має втілюватися не так у нарощуванні обсягу вироблених матеріальних благ, як у зміні ставлення людини до самої себе і свого місця у навколишньому світі. Сталий розвиток ставить питання про мету існування людини і суспільства, вимагає перегляду взаємовідносин між людиною і природою, а також соціальної справедливості і рівності, охоплюючи дві найважливіші ідеї. По-перше, цей розвиток передбачає вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем, розвиток буде сталим тільки тоді, коли буде досягнута рівновага між різними факторами, що зумовлюють загальний рівень життя. По-друге, нинішнє покоління має обов'язок перед прийдешніми поколіннями залишити достатні запаси соціальних, природних та економічних ресурсів для того, щоб вони могли забезпечити для себе рівень добробуту не нижчий, ніж той, що ми маємо зараз. Відповідно, в центрі Концепції сталого розвитку стоїть людина, бо вона сама з її потребами є метою суспільної діяльності, і вона ж є основним фактором досягнення мети. Спираючись на розширення варіантів вибору людини як головну цінність, Концепція сталого розвитку передбачає, що людина повинна брати участь у процесах, які формують сферу її життєдіяльності, сприяти прийняттю і реалізації рішень, контролювати їх виконання.

Таким чином, сучасне розуміння Концепції сталого розвитку бере до уваги не лише економічний чи еколого-економічний, а й суспільний (соціальний) вимір з його політологічними, ідеологічними, моральними, культурологічними складовими. Вже зрозуміло, що доля цивілізації залежить не лише від ставлення людини до природи, а від спадкоємності поколінь у розумінні життєвих потреб, як матеріальних, так і духовних, у збереженні загальнолюдських, цивілізаційних цінностей, традицій гуманізму. Відповідно, сталий розвиток має забезпечити не лише біологічне виживання людини (людства), а й накопичення, збереження й передачу потенціалу, створювати керований системно-збалансований розвиток, який не руйнує, а збалансовує ту чи іншу систему.

Концепт сталого розвитку формувалася суспільством поступово, з часом його гострота не спадала, а навпаки – зростала. І це зумовлено великою увагою, що приділяється йому в усьому світі урядами, громадськими організаціями, вченими, пересічними людьми. Але, на жаль, зусилля світової співдружності у напрямі реалізації сталого розвитку не протиставляють загрозам, які провокує людська цивілізація. Такий стан потребує змін самої парадигми розвитку, що сформувалася вже в далекому минулому і не відповідає сучасним реаліям, до яких перш за все відноситься глибина та швидкість зміни умов життєдіяльності людини.

Україна офіційно підтримала ряд міжнародних рішень щодо сталого розвитку, таких як «Повістка дня на ХХІ століття» [3] (Ріо-де-Жанейро, 1992 рік), Декларація Тисячоліття ООН [4] (2000 рік), Йоханнесбургська декларація [5] та План реалізації рішень Всесвітнього саміту ООН зі сталого розвитку [6] (Йоганнесбург, 2002 рік), «Майбутнє, якого ми прагнемо» [7] (Ріо-де-Жанейро, 2012 рік).

Сталий розвиток вже є основою формування політик країн ЄС та багатьох інших країн світу, у тому числі пострадянських, таких як Республіка Білорусь, Киргизстан, Узбекистан, Казахстан та інших, де прийняті національні стратегії сталого розвитку. Україна на той час знаходилася осторонь загальноновизнаного світовою спільнотою курсу розвитку.

За роки незалежності в Україні було здійснено кілька спроб створити та затвердити на законодавчому рівні Концепцію сталого розвитку країни, але жодна з них не увінчалась успіхом. Після підписання 21 березня 2014 року політичної частини Угоди про асоціацію з ЄС [8] для України ще гостріше постає питання щодо визначення орієнтирів і пріоритетів розвитку країни та прийняття національної стратегії сталого розвитку у найкоротші строки. Як результат такої діяльності 12 січня 2015 року Указом Президентом України № 5/2015 було схвалено «Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [9] (далі – Стратегія). Метою Стратегії стало впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. В межах реалізації стратегії передбачається проведення 62 реформ та програм розвитку держави. Однією з важливих реформ є реформування правоохоронної системи з метою підвищення рівня захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави від протиправних посягань. Стратегічним індикатором щодо реалізації зазначеного напрямку реформування має бути досягнення 70% рівня довіри громадян до органів правопорядку, які плануються отримати за результатами загальнонаціонального опитування.

Відповідно, сталий розвиток як форма соціальної динаміки стосується всіх сфер життєдіяльності людини, в тому числі і кримінально-правової сфери. Сталий розвиток в даній сфері доцільно визначати в системно-збалансованому розвитку кримінально-правової політики та кримінально-правових норм законодавства України.

На жаль, на сьогодні не найкращим прикладом в даному контексті виступає процедура закріплення кримінального проступку у нормах кримінально-процесуального права. Законодавець, не дотримуючись логічної послідовності та вимог нормотворчості, шляхом прийняття Кримінального процесуального кодексу України 2012 року [10] затвердив поняття «кримінального проступку» як окремого виду кримінального правопорушення, при цьому залишивши без змін норми кримінального (матеріального) права.

Але, як ми добре знаємо, будь-яка юридична норма, і перш за все нова, відображається в єдності з іншими приписами щодо регулювання суспільних відносин в певній сфері. Нова норма з'являється тоді, коли зміни в соціальному житті поступово накопичуються та досягають якісно нового стану, вимагаючи принципово цю нову юридичну норму. Нові суспільні відносини змінюють попередні, а нова прийнята юридична норма, яка регулює

ці відносини, скасовує старі правові приписи. Тому, ми розуміємо, що внесені зміни до кримінально-правових норм з метою запровадження кримінального проступку мають об'єктивні підстави, пов'язані із напрямками соціально обумовленої кримінально-правової політики у суспільстві, але потребують подальших дій щодо закріплення кримінального проступку у нормах кримінального (матеріального) права.

Основною ідеєю запровадження кримінального проступку є реалізація державної політики з питань гуманізації кримінального права шляхом перекласифікації окремих нетяжких злочинів на кримінальні проступки і отримання обвинуваченими в здійсненні кримінальних проступків усіх процедурних прав і гарантій кримінального процесу, яких зараз ці особи позбавлені у провадженні про адміністративні правопорушення.

Також передбачається, що до осіб, які вчинять кримінальні проступки, під час кримінального провадження не застосовуватиметься запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, а також набуття законної сили обвинувального вироку у зв'язку з проступком не спричинятиме визнання засудженої особи як такої, що має судимість. Саме за цією ознакою кримінальна відповідальність за кримінальні проступки відрізнятиметься від інших видів юридичної відповідальності (адміністративної, дисциплінарної тощо).

Введення нового інституту значно спростить процедуру кримінального провадження шляхом проведення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання. Крім того, у разі віднесення до кримінальних проступків низки правопорушень, передбачених нині

Кодексом України про адміністративні правопорушення, суб'єкти таких діянь отримають права, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, такі як: право на захист, право на оскарження, можливість брати участь у процесі, залучати свідків тощо, це значно підвищить рівень захисту їх прав і свобод.

Крім того, не слід забувати і про завдання щодо підвищення якості кримінального законодавства України, яке має забезпечуватися з урахуванням двох основних складових сталого розвитку – динаміки і стабільності, балансу між ними. Два зазначені процеси мають діалектично поєднуватися з метою покращення кримінального законодавства. Це говорить про те, що не доцільно положення щодо кримінальних проступків вводити шляхом прийняття окремого закону України «Про кримінальні проступки», а достатньо внести зміни до Кримінального кодексу України, який містить кримінально-правові норми, що визначають загальні положення кримінального права, злочинність та караність діянь, види цих діянь та покарань за їх вчинення, підстави, обсяг та межі кримінальної відповідальності, підстави звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання.

Отже, кримінально-правова політика і кримінальне законодавство повинні взаємодіяти з урахуванням основних складових сталого розвитку, що обумовлюють в подальшому ефективність застосування кримінального законодавства у практичній діяльності. Вирішення питання щодо запровадження кримінального проступку суттєво підвищить рівень захисту прав і свобод людини, що є основним завданням реформування правоохоронної системи згідно зі «Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020».

ЛІТЕРАТУРА

1. Яншина Ф. Т. Эволюция взглядов В. И. Вернадского на биосферу и развитие учения о ноосфере / Ф. Т. Яншина // Институт геохимии и аналитической химии им. В. И. Вернадского. – М. : Наука, 1996. – 222 с.
2. Комісія ООН зі сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/russian/esa/desa/aboutus/dsd.html>
3. «Повестка дня на XXI век» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21.shtml
4. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml
5. Йоханнесбургская декларация по устойчивому развитию [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml
6. План выполнения решений Всемирной встречи на высшем уровне по устойчивому развитию [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/events/pastevents/pdf/plan_wssd.pdf
7. Будущее, которого мы хотим [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/476/12/PDF/N1147612.pdf?OpenElement>
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://comeuroint.rada.gov.ua/comevoint/doccatalog/document?id=56219>
9. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
10. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>